

ปัญหากระบวนการยุติธรรมกรณีการปล่อยชั่วคราวในชั้นศาล¹

ศรัณยาภรณ์ ศรีโต²

ในปัจจุบันประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมไม่ว่าจะเป็นสภาพเศรษฐกิจที่รัดตัวทำให้ประชาชนทุกชีวิตต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อตนเองและครอบครัว ประกอบกับในปัจจุบันผู้คนไม่คำนึงถึงศีลธรรมและความอะลุ่มอล่วยกัน ในสังคมต่างคนต่างดิ้นรนต่อสู้เพื่อการดำรงชีพ ทำให้ไม่ค่อยใกล้ชิดกับศาสนา ขาดการศึกษา ขาดการอบรมจิตใจที่ดี ทั้งความยากจนคอยบีบรัดประชากร จึงทำให้ผู้คนหันมาประกอบอาชญากรรมกันมากขึ้น โดยเข้าใจว่า การกระทำผิดกฎหมายสร้างความรำรวยได้ในระยะเวลาอันสั้น จึงประกอบอาชญากรรมกันมากขึ้น เมื่อผู้ประกอบอาชญากรรมเหล่านั้นถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย ทำให้ผู้ประกอบอาชญากรรมดังกล่าวต้องอยู่ในฐานะผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องถูกดำเนินคดี ในบางคดีต้องใช้เวลานานเป็นเหตุให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกควบคุมหรือต้องขังอยู่ถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพและเกิดความเสียหายในด้านต่าง ๆ แนวทางที่จะช่วยคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและป้องกันมิให้ต้องเกิดความเสียหายแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยดังกล่าว ก็คือ การพิจารณาให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับการปล่อยชั่วคราวในระหว่างการดำเนินคดีอาญา โดยถือหลักที่ว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยทุกคนพึงมีสิทธิที่จะได้รับการปล่อยชั่วคราว เว้นแต่มีเหตุจำเป็นที่ต้องควบคุมหรือขังไว้ การปล่อยชั่วคราวจึงเป็นมาตรการทางกฎหมายที่มุ่งให้คุ้มครองแก่สิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ให้การรับรองคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลไว้ในมาตรา 4 ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง ปวงชนชาวไทยย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน” มาตรา 28 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การคุมขังบุคคลจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ” และมาตรา 29 บัญญัติว่า “ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ การควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยให้กระทำเท่าที่จำเป็น เพื่อป้องกันมิให้มีการหลบหนี คำขอประกันผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องได้รับการพิจารณา และจะเรียกหลักประกันจนเกินควรแก่กรณีมิได้ การไม่ให้ประกันต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ” จากบทบัญญัติดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นอย่างมาก โดยมีเจตนารมณ์

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหากระบวนการยุติธรรมกรณีการปล่อยชั่วคราวในชั้นศาล โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์พัชรา เอื้อวรรณกิจ และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ ดร. ปวีศร เลิศธรรมเทวี และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปรีดา โชติมานนท์

²นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง จังหวัดขอนแก่น

ให้มีการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลเป็นหลัก การจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลเป็นเพียงข้อยกเว้นและการปล่อยชั่วคราวนั้นเป็นมาตรการทางกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยและผ่อนคลายการจำกัดสิทธิและลดความเสียหายที่เกิดจากการจำกัดสิทธิอีกด้วย

ดังนั้นในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในหมวดการปล่อยชั่วคราว จึงเป็นบทบัญญัติที่กำหนดรายละเอียดและแนวทางในการพิจารณาการปล่อยชั่วคราวที่จะต้องดำเนินการบนพื้นฐานการมีสิทธิเสรีภาพที่เป็นธรรม โปร่งใสและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยอย่างเต็มที่ จากหลักกฎหมายในเรื่องปล่อยชั่วคราว พิจารณาได้ว่า การปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น เมื่อได้รับคำร้องให้ปล่อยชั่วคราวให้ศาลรับคำร้องอย่างรวดเร็ว และผู้ต้องหาหรือจำเลยพึงได้รับการปล่อยชั่วคราว โดยอาศัยหลักเกณฑ์ในหมวดการปล่อยชั่วคราวซึ่งมีการกำหนดรายละเอียดและแนวทางในการพิจารณาการปล่อยชั่วคราว เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลยให้ได้รับอิสรภาพชั่วคราวตามหลักการสันนิษฐานว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ ซึ่งในบทบัญญัติดังกล่าวมีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

บทบัญญัตินี้ดังกล่าว เป็นเสมือนหลักประกันความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล แม้บทบัญญัติในเรื่องการปล่อยชั่วคราวจะบัญญัติไว้ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ก็ตาม แต่บทบัญญัติในเรื่องปล่อยชั่วคราวยังมีจุดบกพร่อง ไม่ครอบคลุมถึงสภาพการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาล และยังไม่ชัดเจนเพียงพอส่งผลให้การพิจารณาคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวเกิดความล่าช้าไม่เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ จึงอาจส่งผลให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างแท้จริง

ปัจจุบันแม้ว่าจะมีการปล่อยชั่วคราวมีหลายประเภท แต่เจ้าพนักงานหรือศาลผู้มีอำนาจในการปล่อยชั่วคราวมักจะปล่อยชั่วคราวโดยมีประกันและหลักประกันเป็นส่วนใหญ่ แม้กฎหมายจะเปิดช่องทางให้ปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกันได้ และเจ้าพนักงานอาจปล่อยชั่วคราวโดยกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับที่อยู่ของผู้ถูกปล่อยชั่วคราวหรือกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ถูกปล่อยชั่วคราวปฏิบัติเพื่อป้องกันการหลบหนีเพื่อป้องกันอันตรายหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการปล่อยชั่วคราวที่ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า การปล่อยชั่วคราวโดยมีประกันและหลักประกัน จะมีผลการเป็นการยับยั้งการหลบหนีของผู้ต้องหาหรือจำเลยได้และยังเรียกหลักประกันสูงเท่าใด โอกาสที่ผู้ต้องหาหรือจำเลย จะหลบหนีจะลดน้อยลงเท่านั้น ส่งผลให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี ต้องเดือดร้อนสูญเสียอิสรภาพ ไม่สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ได้รับผลกระทบหลายอย่างไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาด้านความเครียด ขาดโอกาสทางการศึกษา และขาดรายได้ของครอบครัว แม้จะได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเกี่ยวกับเรื่องการปล่อยชั่วคราว แต่ก็ยังไม่มีการกำหนดวิธีการและขั้นตอนที่ไม่ชัดเจนและเพื่อให้ศาลสามารถนำไปใช้ประกอบดุลพินิจได้เป็นอย่างดีรูปธรรม โดยประเด็นปัญหาที่ศึกษานั้นแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นหลัก คือ

1. ปัญหาการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (EM) สำหรับตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทางของบุคคลมาใช้ในการปล่อยชั่วคราว

ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 108 วรรคสาม แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา “ในการอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว เจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจสั่งให้ปล่อยชั่วคราว หรือศาลจะกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับที่อยู่หรือเงื่อนไขอื่นใดให้ผู้ถูกปล่อยชั่วคราวปฏิบัติ หรือในกรณีที่ผู้นั้นยินยอมจะสั่งให้ใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์อื่นใดที่สามารถใช้ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทางของผู้ถูกปล่อยชั่วคราวก็ได้ ทั้งนี้ เพื่อป้องกันการหลบหนี หรือภัยอันตราย หรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น แต่ถ้าผู้ถูกปล่อยชั่วคราวมีอายุไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์ แม้ผู้นั้นยินยอม จะสั่งให้ใช้อุปกรณ์ดังกล่าวได้ก็ต่อเมื่อผู้นั้น มีพฤติการณ์ที่อาจเป็นภัยต่อบุคคลอื่นอย่างร้ายแรง หรือมีเหตุสมควรประการอื่น” สำนักงานศาลยุติธรรมจึงได้นำอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์สำหรับตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทางของบุคคลมาใช้ในการปล่อยชั่วคราวเพื่อแก้ปัญหาผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีเงินประกันตัวเนื่องจากความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ลดปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับการปล่อยชั่วคราวอย่างเท่าเทียม ทั้งเป็นการลดปริมาณผู้ต้องขังหรือผู้ต้องโทษในเรือนจำที่มีปริมาณมากจนเกิดความแออัดให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับการปล่อยชั่วคราวระหว่างพิจารณามากขึ้นและสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ โดยนำมาใช้เป็นทางเลือกให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ไม่มีหลักทรัพย์ในการขอปล่อยชั่วคราว แต่มีเงื่อนไขว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องแสดงความประสงค์และต้องให้ความยินยอมในการติดอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ศาลสามารถกำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติมได้ เช่น ห้ามเข้าไปยังเขตพื้นที่ไม่มีสัญญาณ ห้ามออกนอกเส้นทางที่กำหนด ห้ามเข้าใกล้เขตพื้นที่ที่กำหนด ห้ามออกนอกพื้นที่ที่กำหนด ห้ามเข้าเขตพื้นที่ที่กำหนด เป็นต้น แต่หากผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีอายุไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์ แม้ผู้นั้นยินยอมศาลจะสั่งใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ได้ก็ต่อเมื่อผู้นั้นมีพฤติการณ์ที่อาจเป็นภัยต่อบุคคลอื่นอย่างร้ายแรงหรือมีเหตุสมควรประการอื่นเท่านั้น และไม่ได้กำหนดประเภทดีสำหรับการปล่อยชั่วคราวด้วยอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ไว้เช่นกัน แต่ได้กำหนดแนวทาง การส่งคำร้องขอปล่อยชั่วคราวไว้ในคู่มือการปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 30) พ.ศ. 2558 กรณีที่มีการแสดงความประสงค์ขอใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในคดีที่มีอัตราโทษแตกต่างกันโดยใช้อัตราโทษเป็นตัวกำหนด ได้แก่ คดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกิน 5 ปี คดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกิน 5 ปีขึ้นไป และคดีที่มีอัตราโทษจำคุกเกิน 10 ปี ซึ่งศาลสามารถใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวางในการกำหนดว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นควรได้รับการปล่อยชั่วคราวด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการใด

กฎหมายของมลรัฐจอร์เจีย ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษ ได้นำอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์มาใช้เป็นเงื่อนไขในการปล่อยชั่วคราว ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีพฤติการณ์ที่จะหลบหนี จะไปก่อเหตุอันตรายประการอื่น หรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องติดอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ต้องหาหรือจำเลยหรือต้องฟังคำคัดค้านจากผู้ใด ไม่ได้กำหนดประเภทคดีสำหรับการปล่อยชั่วคราวโดยใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ไว้และศาลยังสามารถกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ถูกปล่อยชั่วคราวด้วยอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต้องปฏิบัติเพิ่มเติมได้ เช่น ห้ามเข้าไปยังเขตพื้นที่ไม่มีสัญญาณ ห้ามออกนอกเส้นทางที่กำหนด ห้ามเข้าใกล้เขตพื้นที่ที่กำหนด ห้ามออกนอกพื้นที่ที่กำหนด ห้ามเข้าเขตพื้นที่ที่กำหนด เป็นต้น

ผู้ศึกษาขอเสนอแนะดังนี้

1) ควรมีการบัญญัติไว้ในกฎหมายให้ชัดเจนโดยให้อำนาจเจ้าพนักงานและศาลในการสั่งอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวโดยใช้อุปรณ์อิเล็กทรอนิกส์ได้โดยไม่ต้องมีการยื่นคำร้องขอ หากเห็นว่ามิใช่เท็จจริง ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ควรจะได้รับ การปล่อยชั่วคราว เช่น ผู้ต้องหาหรือจำเลย มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง มีการงานที่มั่นคงไม่มีพฤติการณ์ว่าจะหลบหนีหรือจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน หรือจะไปก่อเหตุร้ายประการอื่น หรือเป็นความผิดไม่ร้ายแรงและไม่เป็นอันตรายต่อสังคม เป็นต้น โดยเริ่มตั้งแต่ถูกจับกุมตัวเป็นต้นไป เนื่องจากปัจจุบันการปล่อยชั่วคราวเป็นเรื่องที่จะต้องมีการยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวเข้ามาก่อน เจ้าพนักงานหรือศาลจึงจะพิจารณาสั่งปล่อยชั่วคราว แต่หากไม่ยื่นคำร้องเข้ามาแล้วแทบจะไม่มีโอกาสได้รับการปล่อยชั่วคราวได้เลย

2) ควรมีการบัญญัติไว้ในกฎหมายให้ชัดเจนว่าศาลควรมีอำนาจกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยติดอุปรณ์อิเล็กทรอนิกส์ได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ต้องหาหรือจำเลย ในกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นได้มีการกระทำความผิดร้ายแรง มีอัตราโทษสูงมาก ความผิดนั้นมีผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะและมีความเสี่ยงที่จะหลบหนี ไปก่ออันตรายประการอื่น หรือไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน มิฉะนั้นแล้วผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นจะไม่ได้อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว เพราะหากผู้ต้องหาหรือจำเลย มีฐานะร่ำรวยได้กระทำความผิดที่ร้ายแรงและมีความเสี่ยงที่จะหลบหนีแล้ว แม้จะเรียกหลักประกันในอัตราที่สูงมาก ย่อมไม่กระทบกระเทือนกับผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น และอาจเป็นช่องทางในการหลบหนีได้ การกำหนดเป็นเงื่อนไขให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยติดอุปรณ์อิเล็กทรอนิกส์จะช่วยป้องปรามมิให้มีการหลบหนี และหากมีการหลบหนีด้วยศักยภาพในการติดตามตรวจสอบการเดินทางของผู้ต้องหาหรือจำเลยตลอด 24 ชั่วโมง จะทำให้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องสามารถติดตามตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยมาดำเนินคดีได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

3) กรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยทำลายอุปรณ์หรือทำให้ใช้การไม่ได้ไม่ว่าด้วยวิธีใดกฎหมายให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นหนีหรือจะหลบหนี และมีความผิดฐานหลบหนีประกันมีจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ โดยให้เป็นความผิดอีกฐานหนึ่งนอกจากความผิดตามที่ถูกกล่าวหา และไม่ระงับไปหากคดีที่จำเลยถูกกล่าวหาศาลได้มีคำพิพากษายกฟ้อง หรือมีเพียงโทษปรับ หรือมีความผิดแต่รอการลงโทษก็ตาม โดยระหว่างที่หลบหนีมิให้นับระยะเวลาที่หลบหนีรวมเข้ากับอายุความในคดีอาญา

2. ปัญหาการยื่นอุทธรณ์คำสั่งที่ไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวไม่มีกำหนดระยะเวลา ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 119 ทวิ

หากผู้ร้องขอหรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องไม่เห็นด้วยกับคำสั่งที่ศาลไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวนั้น ผู้ร้องขอมีสิทธิยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งนั้นได้ โดยยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งของศาลชั้นต้นที่ไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวไปยังศาลอุทธรณ์ สำหรับการอุทธรณ์คำสั่งศาลอุทธรณ์ที่ไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวให้อุทธรณ์คำสั่งไปยังศาลฎีกา โดยให้ศาลชั้นต้นที่รับคำร้องอุทธรณ์คำสั่งนั้นรับส่งคำร้องดังกล่าวพร้อมด้วย

สำนวนความหรือสำเนาสำนวนความเท่าที่จำเป็น ไปยังศาลอุทธรณ์หรือศาลฎีกา แล้วแต่กรณี พิจารณาสั่งโดยเร็ว แต่อย่างไรก็ตาม กฎหมายก็ไม่ได้ตัดสิทธิที่จะให้ผู้ร้องขอหรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องจะยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวใหม่ด้วยวิธีการดังกล่าวข้างต้นได้

การที่ศาลไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวนั้น มิใช่เป็นการมีคำพิพากษาอันจะส่งผลให้คดีนี้เป็นอันเสร็จสิ้นลงจากบทบัญญัติของกฎหมาย ในเรื่องนี้ผู้ร้องหรือผู้มีประโยชน์สามารถยื่นคำร้องขอปล่อยชั่วคราวได้ตลอด ไม่ได้กำหนดระยะเวลาไว้ในการที่จะยื่นคำร้องให้ปล่อยชั่วคราวใหม่ และจะเห็นว่าแม้เกิน 1 เดือนก็สามารถยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งนี้ได้ จึงเห็นได้ว่า มาตรา 119 ทวิ ไม่อยู่ภายใต้บังคับหลักเกณฑ์ทั่วไป ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 193 และตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 216 ทำให้ใช้สิทธิได้ตลอดหากคดียังไม่ถึงที่สุด จะยื่นใหม่กี่ครั้งก็ได้ ถ้าเห็นว่า มีพฤติการณ์อื่นที่จะทำให้ศาลเปลี่ยนแปลงคำสั่งเดิมที่ได้สั่งไปแล้ว และการอุทธรณ์คำสั่งไม่มีกำหนดเวลาซึ่งเท่ากับผู้ร้องสามารถยื่นได้ไม่รู้จบย่อมเป็นผลทำให้กระบวนการพิจารณาซ้ำซ้อนไม่เป็นระบบระเบียบและทำให้เกิดความเสียหายต่อกระบวนการยุติธรรมก่อให้เกิดล่าช้าและซ้ำซ้อนอีกด้วย และคำสั่งศาลอุทธรณ์ที่ไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวยื่นตามศาลชั้นต้นให้เป็นที่สุด แต่ไม่ตัดสิทธิที่จะยื่นคำร้องให้ปล่อยชั่วคราวใหม่ แม้จะเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้อุทธรณ์ อุทธรณ์คำสั่งที่ยื่นตามขึ้นไปที่สูงเกินความจำเป็น โดยตามหลักการปล่อยชั่วคราวต้องมีพฤติการณ์เปลี่ยนแปลงจึงจะสามารถเสนอคำร้องใหม่ได้ ซึ่งถือเป็นการยกเว้นการดำเนินกระบวนการพิจารณาซ้ำตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เนื่องจากเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ แต่ก็ทำให้เกิดปัญหาการอุทธรณ์คำสั่งมากจนเกินความจำเป็น ทำให้แทนที่คดีนั้นจะได้พิจารณาสืบพยานไปตามระบบในการพิสูจน์ความผิด แต่กลับต้องมาพิจารณาในเรื่องปล่อยชั่วคราว ทำให้นั้น ๆ เสร็จล่าช้าเกินควร

การร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวในระบบกฎหมายฝรั่งเศสจะต้องยื่นต่อผู้พิพากษาไต่สวนเพื่อพิจารณาในการสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตไม่มีกำหนดระยะเวลา และไม่จำกัดจำนวนครั้งที่ขอ ในสหพันธรัฐเยอรมนีการร้องขอปล่อยชั่วคราวในเยอรมันเป็นการร้องขอที่ยากมากเพราะหากศาลพิจารณาแล้วเห็นว่า มีเหตุจำเป็นจะต้องควบคุมตัว ศาลก็จะไม่อนุญาตให้ประกันตัว แต่ถ้าปรากฏว่าไม่มีเหตุจำเป็นในการควบคุมตัว ก็จะปล่อยชั่วคราวไป ถ้าผู้ต้องหาถูกสั่งให้ควบคุมตัวโดย Magistrate Court มีสิทธิที่จะอุทธรณ์คำสั่งของ Magistrate Court ไปยัง The High Court ได้ The High Court ต้องมีผู้พิพากษา 3 คน เป็นองค์คณะเพื่อพิจารณาคำร้องของผู้ต้องหาว่าที่ Magistrate Court สั่งควบคุมตัวนั้นชอบหรือไม่

ผู้ศึกษาขอเสนอแนะดังนี้

ควรมีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 119 ทวิ ในเรื่องระยะเวลาในการอุทธรณ์คำสั่งในกรณีที่ศาลสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว และการกำหนดสิทธิในการยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวใหม่ โดยกำหนดระยะเวลาในการอุทธรณ์คำสั่งในกรณีที่ศาลสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว และกำหนดสิทธิในเรื่องการยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวใหม่ตามวรรคสามว่า ต้องมีเหตุใหม่ที่จะส่งผลทำให้มีเหตุที่จะสั่งปล่อยชั่วคราวจึงจะมีสิทธิยื่นได้ โดยให้ศาลชั้นเป็นผู้พิจารณาสั่งในเบื้องต้นว่า

มีเหตุใหม่ที่จะอ้างได้ตามกฎหมายหรือไม่ ซึ่งแม้การแก้ไขกฎหมายดังกล่าวจะกระทบสิทธิที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยควรที่จะได้รับการปล่อยชั่วคราวก็ตาม แต่การยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวใหม่โดยไม่มีพฤติการณ์เปลี่ยนแปลง และการอุทธรณ์คำสั่งในกรณีที่ศาลสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวหากไม่มีการกำหนดระยะเวลาไว้ อาจทำให้การพิจารณาคดีหลักล่าช้า ส่งผลกระทบต่อการพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาหรือจำเลยและสิทธิของโจทก์หรือผู้เสียหายที่ต้องการให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ

3. ปัญหาการใช้ดุลพินิจในการพิจารณาหลักประกันของผู้พิพากษาในการอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวของผู้กระทำความผิดที่ยากจน

วัตถุประสงค์ของการปล่อยชั่วคราว คือ การอนุญาตให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยพ้นจากการถูกควบคุมของเจ้าพนักงานหรือศาลตามระยะเวลาที่กำหนด เพื่อไม่ให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยถูกควบคุมหรือขังเป็นเวลานานเกินกว่าจำเป็นในระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีเพราะหากไม่จำเป็นต้องควบคุมหรือขังผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ก็ควรที่จะปล่อยชั่วคราวไปตามหลักการของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย อันเป็นมาตรการในการประกันสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยผ่อนคลายการจำกัดเสรีภาพในร่างกายของผู้ต้องหาหรือจำเลยให้ได้รับอิสรภาพชั่วคราว และเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้แสวงหาพยานหลักฐานในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ตามหลักกฎหมายที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่ากระทำความผิดจริง และก่อนมีคำพิพากษาจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนว่าเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ ในทางปฏิบัติผู้มีอำนาจในการปล่อยชั่วคราวมักอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวโดยมีประกันและหลักประกันด้วยเสมอ ดังนั้นหากผู้ต้องหาหรือจำเลยเตรียมหลักประกันมาไม่พอ เจ้าพนักงานหรือศาลก็มักจะใช้ดุลพินิจไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว โดยให้เหตุผลว่าหลักไม่เพียงพอที่จะป้องกันการหลบหนีของผู้ต้องหาหรือจำเลย แท้จริงแล้วเป็นการพิจารณาที่ไม่สอดคล้องกับหลักการของกฎหมายในเรื่องการปล่อยชั่วคราว เพราะไปมุ่งเน้นที่หลักประกันเป็นสำคัญมากกว่าความจำเป็นในการเอาตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐ ทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ยากจนต้องถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพไปโดยไม่เป็นธรรม ส่งผลให้ประชาชนไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิทางอาญา ทั้งที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นกฎหมายที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล เมื่อทางปฏิบัติกลายเป็นกฎหมายให้อำนาจจึงทำให้เกิดปัญหาการใช้ดุลพินิจในการปล่อยชั่วคราวที่แตกต่างกัน การปล่อยชั่วคราวโดยยึดติดกับหลักประกันเป็นเงื่อนไขในการปล่อยชั่วคราวมากเกินไป ย่อมเป็นการสร้างภาระให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะยากจน ไม่อาจหาหลักประกันมาใช้ขึ้นประกันตัวได้ หลักประกันเท่าใดจึงจะเหมาะสมและไม่เกินควรแก่กรณีเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและเหมาะสม จากปัญหาว่าหลักประกันเท่าใดจึงจะเหมาะสมและไม่เกินควรแก่กรณี ตามมาตรา 110 วรรคสาม บัญญัติว่า การเรียกประกันหรือหลักประกันตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสองจะเรียกจนเกินควรแก่กรณีมิได้ และต้องคำนึงถึงเงื่อนไขและมาตรการป้องกันต่าง ๆ ที่ได้ใช้กับ ผู้ถูกปล่อยชั่วคราวประกอบด้วย หากศาลเรียกวงเงินโดยใช้เงินประกันหรือหลักประกันในการพิจารณาขอปล่อยชั่วคราวเกินความจำเป็นอันส่งผลกระทบต่อความไม่เสมอภาค ในการได้รับการปล่อยชั่วคราว ดังนั้น หากศาลพิจารณาเพียงแต่จำนวนหลักประกันความน่าเชื่อถือของหลักประกัน เงินประกันอย่างเดียวก็ส่งผลเสียต่อ

ความยุติธรรมทางอาญา ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า ผู้มีอำนาจในการปล่อยชั่วคราวจะต้องพิจารณาคำร้องขอปล่อยโดยไม่ยึดติดกับหลักประกันที่สูงเกินเกณฑ์ในการปล่อยชั่วคราว

ประเทศสหรัฐอเมริกา ศาลจะกำหนดเงื่อนไขทางการเงินที่จะทำให้จำเลย ต้องถูกคุมขังในระหว่างการพิจารณาไม่ได้ เว้นแต่ ในกรณีที่มีความเป็นไปได้สูงที่จำเลยจะหลบหนีภายหลังจากได้รับการปล่อยชั่วคราว ศาลก็อาจกำหนดวงเงินประกันตัวให้สูงได้ แม้ว่าการกำหนดวงเงินดังกล่าวจะทำให้จำเลยไม่อาจหาเงินประกันมาวางได้ก็ตาม เพราะการกำหนดวงเงินประกันไว้สูงดังกล่าวนี้มีไว้เพื่อวัตถุประสงค์ที่จะให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับการปล่อยชั่วคราว ในกรณีที่ศาลเห็นว่า การปล่อยชั่วคราวนั้นอาจเสี่ยงต่อการไม่มาปรากฏตัวตามกำหนดนัดหรืออาจก่ออันตรายต่อบุคคลอื่น ศาลมีอำนาจกำหนดเงื่อนไขอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างที่ เป็นข้อจำกัดน้อยที่สุด เพื่อเป็นหลักประกันว่าบุคคลนั้นจะไม่กระทำการตามที่กล่าวแล้วข้างต้น ซึ่งเงื่อนไขดังกล่าวนั้นอาจรวมถึงการกักขังไว้ในบ้านหรือการอาศัยอยู่ในสถานที่ที่กำหนด

กฎหมายอังกฤษการปล่อยชั่วคราวจะคล้ายคลึงกับประเทศไทย แตกต่างกันที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจได้รับการประกันตัวโดยไม่มีเงื่อนไขหรือกำหนดเงื่อนไขอย่างใดได้ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติ The Bail Act, 1976 ที่กำหนดให้ปล่อยชั่วคราวโดยไม่ต้องมีหลักประกัน ไม่ต้องมีนายประกัน และไม่ต้องกำหนดเงื่อนไขใด ๆ เว้นแต่ เมื่อศาลได้พิจารณาเป็นพิเศษเป็นเฉพาะเจาะจงก็มีอำนาจเรียกประกันได้ โดยพิจารณาจากฐานะทางเศรษฐกิจ บุคลิกลักษณะหรือเหตุที่เคยถูกศาลพิพากษาว่าเคยกระทำความผิดมาแล้วหรือไม่ การอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวศาลจะกำหนดให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยหาประกันมาทำสัญญาประกันเพื่อเป็นประกันว่าจำเลยจะมาปรากฏตัวในกำหนด

มาตรา 3 (6) ของพระราชบัญญัติ The Bail Act, 1976 ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวได้นำมาใช้ในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ด้วย ดังนั้น การที่กฎหมายกำหนดหลักประกันเป็นหลักเกณฑ์ในการปล่อยชั่วคราวก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม เนื่องจากสังคมไทยนั้นประชาชนมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่เท่าเทียมกัน เช่น การเรียกหลักทรัพย์ที่สูงเกินไปจะทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ฐานะทางเศรษฐกิจด้อยโอกาสได้รับการปล่อยชั่วคราวมากกว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยที่มีฐานะยากจน ผู้ศึกษาขอข้อเสนอแนะดังนี้

1) ศาลควรใช้ดุลพินิจให้อยู่ในกรอบของกฎหมาย และระเบียบที่วางไว้โดยในการพิจารณาคำร้องควรคำนึงถึงพฤติการณ์แห่งคดี และข้อเท็จจริงในตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นกรณีไป

2) เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงหรือข้อมูลในการประกอบการพิจารณาว่าหากปล่อยตัวจำเลยแล้วจะไม่หลบหนี จำเลยจะมาศาลตามที่นัด ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า ควรจัดตั้งหน่วยงานโดยเฉพาะ เพื่อรับผิดชอบในการสืบเสาะหาข้อมูลเกี่ยวกับจำเลย หรือรายละเอียดแห่งข้อเท็จจริง ประวัติส่วนตัว เพื่อประกอบการพิจารณาคำสั่งปล่อยชั่วคราวและเพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันของจำเลย โดยจำเลยจะได้รับโอกาสปล่อยชั่วคราวได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกับบุคคลอื่นที่มีสถานะทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่าในสังคม

3) เพื่อแก้ปัญหาความไม่เสมอภาคในการปล่อยชั่วคราว ศาลอาจสั่งอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวโดยใช้มาตรการอื่นแทนที่การอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวโดยมีประกันและหลักประกัน เช่น มาตรการเกี่ยวกับที่อยู่ของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ถูกปล่อยชั่วคราว โดยกำหนดให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีเสรีภาพในสถานที่ที่กำหนดไว้เท่านั้น โดยอยู่ภายใต้การรับรองผู้กำกับดูแลจะควบคุมให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยปฏิบัติตามเงื่อนไขที่เจ้าพนักงานหรือศาลกำหนด

4) เพื่อเป็นการบรรเทาข้อสงสัยของประชาชน ศาลควรเผยแพร่และประชาสัมพันธ์บัญชีเกณฑ์มาตรฐานกลางหลักประกันการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยให้ประชาชนทราบโดยทั่วถึง

5) เพื่อให้มาตรการการปล่อยชั่วคราวมีสภาพบังคับในทางกฎหมาย ซึ่งจะทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวเกิดความเกรงกลัว ไม่กล้าหนีประกันและมาปรากฏตัวตามกำหนดนัด ควรบัญญัติความผิดฐานหลบหนีการปล่อยชั่วคราวหรือฝ่าฝืนเงื่อนไขการปล่อยชั่วคราวไว้ในประมวลกฎหมายอาญาคด้วย โดยบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติมดังนี้

“มาตรา . . . ผู้ใดได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวโดยอาศัยอำนาจของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการหรือศาล แล้วแต่กรณี หลบหนีไปในระหว่างนั้น หรือได้ฝ่าฝืนเงื่อนไขในการอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวผู้นั้นต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน . . . ปี หรือปรับไม่เกิน . . . บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

นอกจากนี้เพื่อให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ไม่กล้าหนีประกันและมาปรากฏตัวตามกำหนดนัด เนื่องจากแม้หลบหนีไปนานเท่าใดคดีก็ยังไม่ขาดอายุความ โดยการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเรื่องอายุความไว้ในประมวลกฎหมายอาญาคด้วย โดยบัญญัติเพิ่มเติมเป็นมาตรา 95 วรรคสาม ว่า “แต่ในกรณีผู้กระทำความผิดหลบหนีระหว่างได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว มิให้นับระยะเวลาที่ผู้กระทำความผิดหลบหนีรวมเป็นส่วนหนึ่งของอายุความ”

เอกสารอ้างอิง

กนกทิพย์ ไสสะอาด. “การคุ้มครองสิทธิผู้ถูกคุมขังโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตร-

มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2550.

จรัญ โฆษณานันท์. **นิติปรัชญา**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2538.

ญาณินท์ เมฆหมอก. “การปล่อยตัวชั่วคราวตามกฎหมายไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ.”

วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2562.

ดวงพร จันทร. “สิทธิของผู้ต้องหาในการอุทธรณ์คำสั่งไม่ปล่อยตัวชั่วคราวในชั้นสอบสวน.” สารนิพนธ์

นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2562.

กัก นวลมีชื่อ. **ผลกระทบต่อผู้ต้องหาหรือจำเลย กรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ปล่อยชั่วคราวโดยใช้อุปกรณ์**

อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Monitoring) ติดตามตัว พ.ศ. 2562. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัย

ข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม, 2562.

ภูริชญา วัฒนรุ่ง. **หลักกฎหมายมหาชน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542